

การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยผลงานวิจัย เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ในการทำวิจัยด้านจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ

นาวาเอกหญิงพัชณัฐ สุทธิ เจริญวงศ์ รณ.¹
ดร.วีรชัย คำธ.²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความจำเป็นและกลไกเชิงกลยุทธ์ของการเลือกใช้วิธีการวิจัยที่หลากหลาย และ 2) ตอบโจทย์ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางจิตวิญญาณในบริบทการดูแลผู้สูงอายุระยะสุดท้าย การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้กรณีศึกษาของการพัฒนาและประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพลังใจในการเตรียมก่อนเผชิญความตายอย่างสงบของผู้สูงอายุ การค้นพบที่สำคัญจากการวิเคราะห์เชิงบูรณาการยืนยันได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความชอบธรรมเชิงปรัชญาและสร้างความเที่ยงตรงเชิงแนวคิดให้กับโปรแกรม ซึ่งหมายถึง การทำให้โปรแกรมมีรากฐานทางพุทธธรรมที่ถูกต้อง สอดคล้องกับเป้าหมายทางจิตวิทยา และสามารถสะท้อนสถานะทางจิตวิญญาณที่ต้องการศึกษาได้อย่างเหมาะสม โดยใช้หลักการทางอภิปรัชญาและหลักปฏิบัติ ได้แก่ การประยุกต์ใช้จิต 6 และปฐิโพธ 10 เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ ก่อนที่จะมีการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปริมาณในรูปแบบการวิจัยเชิงกึ่งทดลองเพื่อตรวจสอบประสิทธิผลเชิงประจักษ์และ การทำนายความสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตวิญญาณ การวิเคราะห์พบว่า การวิจัยแบบผสมผสานวิธีทำหน้าที่เป็นยุทธศาสตร์สูงสุดในการสร้างความชอบธรรมให้แก่การแสวงหาความรู้ในสาขาจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ เนื่องจากการเชื่อมโยงความลุ่มลึกเชิงปรัชญาเข้ากับคามแม่นยำเชิงประจักษ์ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพและเพิ่มโอกาสในการยอมรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงทางจิตวิญญาณในวงวิชาการ

คำสำคัญ : ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี จิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาจิตวิทยาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล: Phatchasut.navy@gmail.com

² อาจารย์ประจำ สาขาจิตวิทยาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล: wirachai.k@dru.ac.th

Application of Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Research in Integrated Buddhist Psychology Research

Capt.Patchasoot Jarernwong RTN.¹

DR.Weerachai Kamthon²

Abstract

This academic article aims to: 1) analyze the necessity and strategic mechanisms of employing diverse research methodologies, and 2) address the complexity of spiritual phenomena in the context of end-of-life care for older adults. The analysis was conducted through a case study on the development and effectiveness evaluation of an integrated Buddhist psychology program designed to strengthen psychological resilience in preparing older adults for the final stage of life. The integrated analysis revealed that qualitative research is essential for establishing philosophical legitimacy and conceptual validity for the program. This involves grounding the program in authentic Buddhist principles, aligning it with psychological objectives, and ensuring that it appropriately reflects the spiritual conditions under investigation. The program applied Abhidhamma principles and practical Buddhist approaches, including the integration of the six temperaments (Carita 6) and the ten spiritual obstacles (Palibodha 10), to ensure suitability for the context of older adults. Subsequently, quantitative research in the form of quasi-experimental design was employed to examine empirical effectiveness and predict the relationships among spiritual variables. The findings further indicate that mixed methods research serves as the most effective strategy for legitimizing knowledge production in the field of integrated Buddhist psychology, as it successfully bridges philosophical depth with empirical precision. This approach enhances both the quality and academic acceptance of research related to spiritual intervention and end-of-life care.

Keywords: Qualitative Research Methodology, Quantitative Research Methodology, Mixed Methods Research Methodology, Integrated Buddhist Psychology

¹ Doctoral Student Program in Psychology of Life and Death Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University
e-mail: Patchasut.navy@gmail.com

² Doctoral Lecturer Program in Psychology of Life and Death Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University
e-mail: wirachai.k@dru.ac.th

บทนำ

การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และแบบผสมวิธี มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านจิตใจ จิตวิญญาณ และประสบการณ์ภายในของมนุษย์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อน การวิจัยเชิงคุณภาพช่วยอธิบายความหมายและประสบการณ์ชีวิตการวิจัยเชิงปริมาณช่วยตรวจสอบผลเชิงประจักษ์และความสัมพันธ์ของตัวแปร ขณะที่การวิจัยแบบผสมวิธีช่วยบูรณาการจุดแข็งของทั้งสองแนวทาง ทำให้องค์ความรู้ทั้งความลุ่มลึกและความน่าเชื่อถือทางสถิติ (Creswell & Creswell, 2018; Tashakkori & Teddlie, 2010; Johnson & Onwuegbuzie, 2004)

ในบริบทของจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับทั้งมิติทางปรัชญา จิตวิทยา และจิตวิญญาณ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตและการยอมรับความตายในผู้สูงอายุระยะท้ายได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ภายใน และการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อทดสอบประสิทธิผลของโปรแกรมการแทรกแซงอย่างเป็นระบบ จนนำไปสู่องค์ความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติ (Creswell & Plano Clark, 2018; Puchalski et al., 2019; Fetters, Curry, & Creswell, 2013)

แก่นสำคัญของการดูแลแบบประคับประคองคือการบรรเทาความทุกข์ทรมานและส่งเสริมการตายดี (Good Death) ซึ่งความสำเร็จของการตายดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางกายภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับภาวะทางจิตวิญญาณและความพร้อมทางจิตใจของผู้ป่วยอย่างมีนัยสำคัญ ความทุกข์ทรมานที่ลึกซึ้งและซับซ้อนที่สุดของผู้สูงอายุที่กำลังเผชิญวาระสุดท้ายคือปัญหาทางจิตวิญญาณ ซึ่งอาจแสดงออกในรูปของการสูญเสียความรู้สึกถึงความหมายและเป้าหมายในชีวิต ความรู้สึกผิดในอดีต หรือความโดดเดี่ยวจากความเชื่อและคุณค่าของตนเอง ความทุกข์ลักษณะนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางไม่ให้ผู้สูงอายุบรรลุการตายอย่างสงบ (Ferrell BR, Twaddle ML, Melnick and Meier DE, 2018)

ในบริบทของสังคมไทยที่มีรากฐานทางพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพลังใจในการเผชิญวาระสุดท้ายจึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูง โดยเฉพาะหลักธรรมที่มุ่งพัฒนาสติ ปัญญา และการยอมรับความจริงของชีวิต เช่น ไตรลักษณ์ สติปัฏฐาน 4 โยนิโสมนสิการ และพละ 5 ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจต่อความไม่เที่ยง ความเสื่อมสลาย และความตายได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง อันนำไปสู่ความสงบทางจิตใจและความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาและการเจริญสติช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิต สุขภาวะองค์รวม และความพร้อมในการเผชิญภาวะเปลี่ยนผ่านของชีวิตในผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาสติรู้ตัว การยอมรับความจริง และการสร้างความหมายของชีวิต (นิวัฒน์ พุฒวันเพ็ญ, 2565; จิราภรณ์ ศรีไชย, 2563; พระครูภาวนาสังวรกิจ, 2562) นอกจากนี้ ยังมีข้อค้นพบว่าการปฏิบัติธรรมและการระลึกถึงความตายตามแนวพุทธสามารถช่วยลดความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และเพิ่มความเข้มแข็งภายในของผู้สูงอายุได้ (Alla Glushich et al., 2025)

การศึกษาที่ผ่านมาได้สนับสนุนประสิทธิผลของโปรแกรมทางพุทธศาสนาต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีรายงานว่าการศึกษาตามวิถีพุทธช่วยส่งเสริมการรับรู้ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุให้สูงขึ้น รวมทั้งช่วยพัฒนาความสงบทางจิตใจ การยอมรับตนเอง และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญ (พระมหาธนาศาล จิตสีโล และคณะ, 2568; วนิดา เหมือนจันทร์, 2567; อาจ เมธารักษ์ และพระมหาदनัยพัชร คมภิรปญโญ (ยุนิรัมย์), 2564) งานวิจัยของ รพีพร ฤาเดช และคณะ (2561) พบว่า โปรแกรมสมาธิบำบัดตามวิถีพุทธในผู้สูงอายุที่มีภาวะความดันโลหิตสูง ส่งผลให้ระดับความสุขในชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าการประยุกต์หลักพุทธศาสนาร่วมกับการฝึกสมาธิสามารถส่งเสริมสุขภาวะทางจิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาที่ชี้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธ เช่น การเจริญสติ การฝึกสมาธิ และการพัฒนาปัญญา ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นคงทางอารมณ์ ลดความทุกข์

ทางใจ และดำรงชีวิตในสังคมสูงวัยได้อย่างมีความสุขมากขึ้น นอกจากนี้ กิจกรรมเชิงพุทธจิตวิทยายังสามารถช่วยลดความเศร้าโศกเนื่องจากการสูญเสียผู้เป็นที่รักได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อมูลเหล่านี้ยืนยันความชอบธรรมของการใช้พุทธธรรมเป็นฐานในการออกแบบการแทรกแซงทางจิตวิทยา แต่ความท้าทายที่ยังคงอยู่คือการพัฒนารูปแบบการแทรกแซงที่มีความครอบคลุมและสามารถวัดผลได้อย่างชัดเจนในมิติทางจิตวิญญาณที่ซับซ้อน โดยคำว่า การแทรกแซงทางจิตวิทยา หมายถึง กระบวนการหรือโปรแกรมที่ออกแบบอย่างเป็นระบบเพื่อส่งเสริมและปรับเปลี่ยนสภาวะทางจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณของบุคคล ผ่านการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การฝึกสติ การเจริญภาวนา และการพิจารณาความจริงของชีวิต

ข้อบกพร่องที่สำคัญในวรรณกรรมวิชาการเกี่ยวกับจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการและระเบียบวิธีวิจัย ไม่ได้อยู่ที่การขาดแคลนงานวิจัย แต่เป็นการขาดการนำเสนอการวิเคราะห์เชิงลึกที่เชื่อมโยงระหว่างทางเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และแบบผสมวิธี เข้ากับความจำเป็นเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติของจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล งานวิจัยส่วนใหญ่มีกรอบงานเพียงผลลัพธ์ แต่ละเลยการอธิบายกลไกเชิงระเบียบวิธีที่นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการแทรกแซงเหล่านั้น (Tashakkori & Teddlie, 2010) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานวิจัยที่ต้องมีการสร้างเครื่องมือ การพัฒนาโปรแกรม และการประเมินผลในเชิงกึ่งทดลองพร้อมกัน การละเลยการอธิบายกลไกเชิงระเบียบวิธีนี้ทำให้ผู้อ่านต้องตัดสินใจด้วยตนเองถึงความสำคัญของประเด็นที่เป็นแรงจูงใจในการศึกษา และลดทอนความน่าเชื่อถือทางวิชาการของการออกแบบการวิจัยที่ซับซ้อน

ดังนั้น บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นและกลไกเชิงกลยุทธ์ของการเลือกใช้วิธีการวิจัยที่หลากหลาย และ 2) เพื่อตอบโต้ภัยความซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางจิตวิญญาณในบริบทการดูแลผู้สูงอายุระยะสุดท้าย ซึ่งจะได้รับประโยชน์จากการมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนในการเลือกและให้เหตุผลสำหรับการใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายเพื่อตอบคำถามวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมิติทางจิตวิญญาณที่ซับซ้อน เช่น การวัดพลังใจ และการประเมินผลของโปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิทยา นักวิชาการด้านระเบียบวิธีวิจัยจะได้รับข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความยืดหยุ่นและการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมวิธี เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ในบริบทของสาขาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและหลักธรรม และบุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ จะได้รับแนวทางในการทำความเข้าใจการออกแบบงานวิจัยที่เป็นพื้นฐานของการได้มาซึ่งรูปแบบโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการให้คำปรึกษาและการดูแลแบบประคับประคองที่ครอบคลุมมิติทางจิตใจและจิตวิญญาณ

การดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ในระเบียบวิธีวิจัยผสมวิธี เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ในการทำวิจัยด้านจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ จึงมีความสำคัญในการสร้างความชัดเจนทางระเบียบวิธีวิจัย โดยการให้เหตุผลที่สนับสนุนการบูรณาการวิธีการวิจัยที่แตกต่างกันเข้าด้วยกันเพื่อตอบคำถามวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจะนำไปสู่การเติมเต็มช่องว่างในวรรณกรรมโดยการนำเสนอการวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงความต้องการทางทฤษฎีของจิตวิทยาแนวพุทธเข้ากับความเป็นทางเทคนิคของการออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ

เนื้อเรื่อง

1. การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นเครื่องมือทางปัญญาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในงานวิจัยด้านจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ เนื่องจากศาสตร์นี้เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจประสบการณ์ภายในและสภาวะธรรมทางจิตที่ละเอียดอ่อน ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการวัดผลเชิงตัวเลขเพียงอย่างเดียว การประยุกต์ใช้เชิงคุณภาพจึงทำหน้าที่ในการสร้างความชอบธรรมเชิงปรัชญา และสร้างความเที่ยงตรงเชิงแนวคิด ให้กับงานวิจัย

1.1 การสร้างฐานความรู้เชิงประมัตถธรรม

การประยุกต์ใช้เชิงคุณภาพมุ่งเน้นการสืบค้นและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางจิตตามหลักพระอภิธรรมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งหลักอภิธรรมคือระบบการจำแนกและวิเคราะห์สภาวะธรรมทางจิต (ปรมาตถธรรม) ที่ละเอียดและลึกซึ้งที่สุดระบบหนึ่งในโลก การวิจัยเชิงคุณภาพจึงถูกนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจจิตวิทยาเชิงสภาวะ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกลไกภายในที่ทำให้เกิดความทุกข์ เช่น การวิเคราะห์ว่าความวิตกกังวลและความกลัวต่อความตายมีรากฐานมาจาก อวิชชา และการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ (หลักไตรลักษณ์) อย่างไร ข้อมูลเชิงคุณภาพนี้มีความสำคัญในการกำหนดกรอบแนวคิดของโปรแกรมการแทรกแซง โดยช่วยให้ผู้วิจัยสามารถแยกแยะระหว่างความทุกข์ทางกาย (รูป) กับความทุกข์ทางใจ (เจตสิกที่เป็นอกุศล) ที่เกิดจากการปรุงแต่งได้ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานในการเสริมสร้างพลังใจ

1.2 การพัฒนากลยุทธ์การแทรกแซงตามอริยาตัยและบริบท

การวิจัยเชิงคุณภาพยังถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนารูปแบบ จิตวิทยาเชิงปฏิบัติ หรือจริยธรรมที่เน้นการนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดรูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในวาระสุดท้าย การประยุกต์ใช้ในที่นี้รวมถึงการวินิจฉัยและกำหนดกลวิธีเฉพาะบุคคล และการจัดการอุปสรรคทางจิตวิญญาณ

ในทางปฏิบัติ โปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิญญาณในบริบทของจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการมักถูกออกแบบในลักษณะของกระบวนการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหรือโมดูลที่เชื่อมโยงทั้งมิติทางจิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ (Puchalski et al., 2019)

1) การสร้างความตระหนักรู้และยอมรับความจริงของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ ผ่านการสะท้อนคิดและทบทวนชีวิตเพื่อลดความกลัวตาย (Wong, 2008) 2) การฝึกสติและสมาธิภาวนา เช่น การกำหนดลมหายใจและเมตตาภาวนา เพื่อเพิ่มความสงบทางใจและลดความวิตกกังวล (Kabat-Zinn, 2003; Garland et al., 2015) 3) การเสริมสร้างความหมายและคุณค่าในชีวิต ผ่านการให้อภัย ความกตัญญู และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี (Ellison, 1983; Breitbart et al., 2015) และ 4) การปล่อยวางและเตรียมตัวเผชิญความตายอย่างสงบ โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการและการสนทนาเชิงจิตวิญญาณเพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นและส่งเสริมการตายดี (Ferrell BR, Twaddle ML, Melnick and Meier DE, 2018) นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลด้านจิตใจและจิตวิญญาณ เช่น ความสงบภายใน ความหวัง และการยอมรับความตาย เพื่อสะท้อนประสิทธิผลของโปรแกรมอย่างเป็นระบบ (Puchalski et al., 2019; Breitbart et al., 2015)

1) การวินิจฉัยและกำหนดกลวิธีเฉพาะบุคคล คือ การวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยในการกำหนดหลักการประยุกต์ใช้จิต 6 (อุปนิสัยพื้นฐาน) ในการเลือกสรรหลักธรรมที่เหมาะสมกับความถนัดทางอารมณ์และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เช่น การสอนเมตตาภาวนา ในผู้มีโทสะจิตเพื่อแปรเปลี่ยนความโกรธเป็นความเมตตาและกรุณา

2) การจัดการอุปสรรคทางจิตวิญญาณ คือ การใช้หลัก ปิไลโพธ 10 (เครื่องกังวล) เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคภายนอกและภายในที่ขัดขวางการเจริญสมาธิและปัญญาของผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะ ญาติปิไลโพธ (ความกังวลในบุตรหลาน) และ อาพาธปิไลโพธ (ความกังวลในโรคภัยไข้เจ็บ) การวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยในการออกแบบขั้นตอนการให้คำปรึกษาเพื่อจัดการความกังวลเหล่านี้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การใช้เทคนิคการสื่อสารเพื่อ “อนุญาตให้ผู้สูงอายุจากไปอย่างสงบ” ซึ่งเป็นการคลายความผูกพันทางใจและเป็นการเยียวยาทางจิตวิญญาณในระดับสูงสุด

การเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพช่วยแก้ไขข้อบกพร่องสำคัญของงานวิจัยด้านจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการที่มักขาดการอธิบายกลไกภายในของการพัฒนาโปรแกรมและการแทรกแซงทางจิตวิญญาณ เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงความหมาย ประสบการณ์ และบริบททางจิตใจของผู้สูงอายุได้อย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดหลักธรรมบางประการจึงเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของผู้รับการดูแล ซึ่งช่วยสร้างความชอบธรรมเชิงปรัชญาและความเที่ยงตรงเชิงแนวคิดให้กับโปรแกรมได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญ

ของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ข้อมูลมักมีลักษณะเฉพาะบริบทและไม่สามารถสรุปอ้างอิงไปยังประชากรขนาดใหญ่ได้โดยตรง อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับทักษะการตีความของผู้วิจัย ซึ่งอาจส่งผลต่อความเป็นอัตวิสัยของผลการศึกษา (Creswell & Plano, 2018)

2. การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีบทบาทสำคัญในการยืนยันความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์และความสามารถในการสรุปอ้างอิงของโปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ การประยุกต์ใช้เชิงปริมาณจะช่วยเปลี่ยนหลักธรรมที่จับต้องได้ยากให้กลายเป็นตัวแปรที่สามารถวัดและประเมินผลได้อย่างมีมาตรฐานดังนี้

2.1 การประเมินประสิทธิผลของการแทรกแซงด้วยการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง

การประยุกต์ใช้เชิงปริมาณที่สำคัญที่สุดคือการใช้การวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ในรูปแบบ Pretest-Posttest Control Group Design เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของโปรแกรม การออกแบบนี้มีความจำเป็นทางวิชาการ เนื่องจากการมีกลุ่มควบคุมที่ได้รับการดูแลตามปกติ แต่ไม่ได้รับโปรแกรมที่ทำการทดลอง ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวแปรตาม พลังใจในการเตรียมก่อนเผชิญลมหายใจสุดท้ายเป็นสภาวะทางจิตใจเชิงบวกที่ครอบคลุมมิติทางจิตวิญญาณ เช่น การยอมรับความตายอย่างมีสติ ความหวัง ความหมายในชีวิต และความพร้อมทางจิตวิญญาณ การวิจัยเชิงปริมาณจะใช้แบบวัดที่สร้างหรือปรับปรุงขึ้นโดยผู้วิจัย ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เพื่อให้แน่ใจว่าเครื่องมือสามารถวัดตัวแปรตามธรรมได้อย่างถูกต้องตามหลักสถิติ รวมถึง การใช้สถิติเชิงอนุมาน เช่น Dependent t-test เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลอง และ Analysis of Covariance (ANCOVA) หรือ Independent t-test เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการทดลอง เป็นการยืนยันสมมติฐานการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทั้งนี้ พลังใจในการเตรียมก่อนเผชิญลมหายใจสุดท้ายสามารถวัดได้ผ่านเครื่องมือประเมินทางจิตวิทยาและจิตวิญญาณที่พัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดเรื่องการยอมรับความตาย ความสงบทางจิตวิญญาณ และความหมายในชีวิต โดยอาจประยุกต์ใช้ร่วมกับแบบวัดมาตรฐาน เช่น Spiritual Well-Being Scale (SWBS) ของ Ellison (1983) ซึ่งใช้ประเมินสภาวะทางจิตวิญญาณ และแบบวัด Death Attitude Profile-Revised (DAP-R) ของ Wong, Reker, and Gesser (1994) ที่ใช้ประเมินทัศนคติต่อความตายและการยอมรับความตายอย่างสงบ นอกจากนี้ ผู้วิจัยสามารถพัฒนาแบบวัดเฉพาะบริบทตามกรอบพุทธจิตวิทยา โดยกำหนดองค์ประกอบของพลังใจ เช่น การมีสติในการเผชิญความตาย การปล่อยวาง ความสงบภายใน ความหวัง และการยอมรับสภาวะชีวิต ซึ่งจะช่วยให้เปลี่ยนแนวคิดเชิงปรัชญาและจิตวิญญาณให้กลายเป็นตัวแปรที่สามารถวัด วิเคราะห์ และตรวจสอบเชิงสถิติได้อย่างเป็นรูปธรรม (Ellison, 1983; Wong et al., 1994; Polit & Beck, 2021)

2.2 การศึกษาความสัมพันธ์และอำนาจการทำนายของปัจจัยทางจิตวิญญาณ

การประยุกต์ใช้เชิงปริมาณยังขยายขอบเขตไปสู่การวิเคราะห์เชิงทำนาย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องใดบ้างที่มีความสัมพันธ์หรือเป็นตัวพยากรณ์ระดับพลังใจของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยที่สำคัญที่ต้องพิจารณาในงานวิจัยแนวพุทธได้แก่

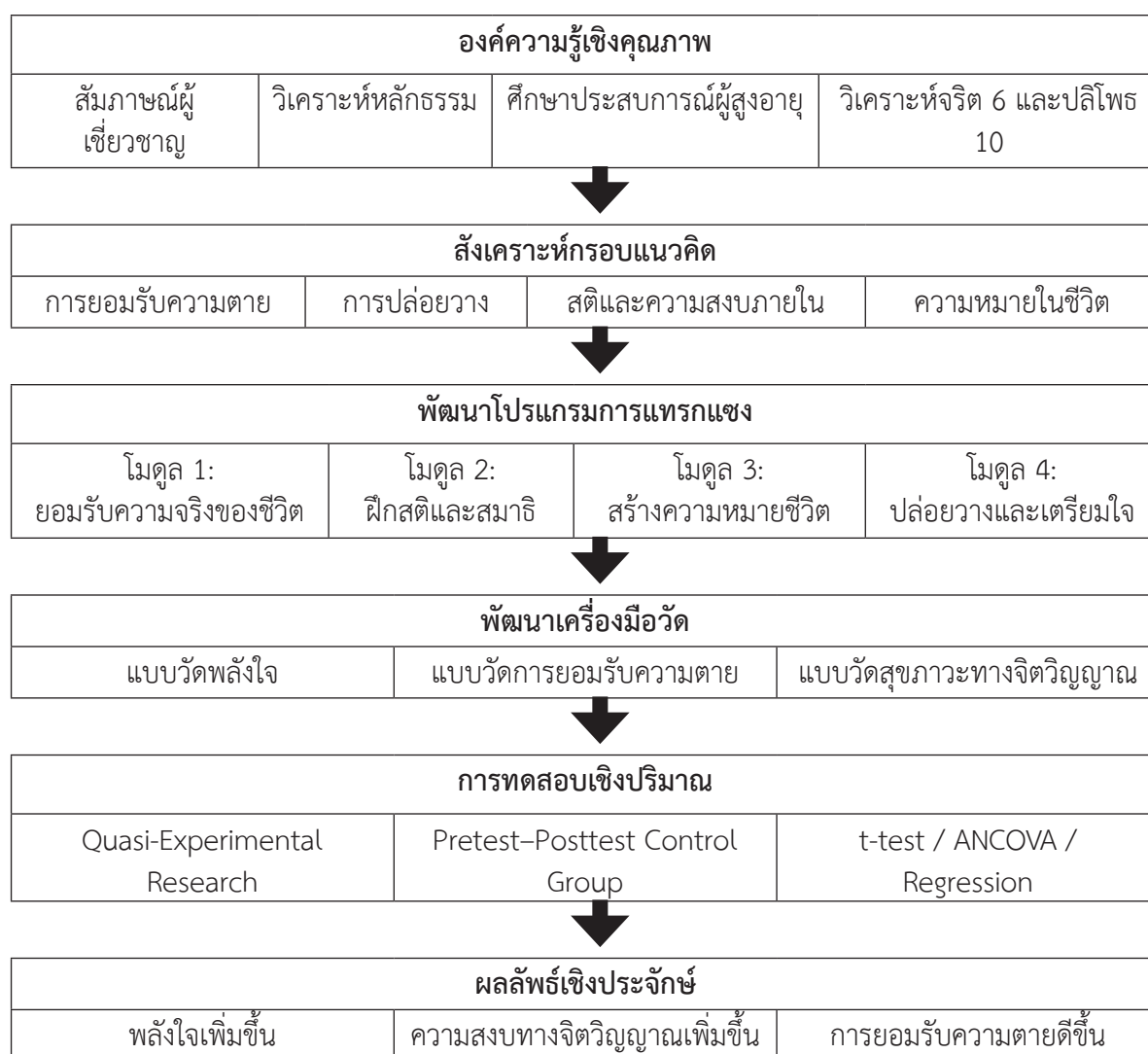
1) ภาวะธรรมทัศน์ในวัยสูงอายุ เป็นแนวคิดที่ว่าผู้สูงอายุมีการก้าวข้ามความยึดมั่นถือมั่นทางโลก และเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเตรียมตัวเพื่อการตาย การวิเคราะห์เชิงปริมาณจะช่วยยืนยันความสามารถในการทำนายของภาวะธรรมทัศน์ต่อพลังใจ

2) การรับรู้ภาวะสุขภาพ โดยการวิจัยพบว่า การรับรู้ภาวะสุขภาพที่แย่งมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเตรียมตัวเพื่อการตายดี เนื่องจากความทุกข์ทรมานทางกายมารบกวนจิตใจ การวิเคราะห์เชิงปริมาณจึงช่วยยืนยันบทบาทของปัจจัยทางกายภาพต่อความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ

การเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณช่วยแก้ปัญหาที่งานวิจัยด้านพุทธจิตวิทยาหลายชิ้นยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับประสิทธิภาพของโปรแกรมการแทรกแซง เนื่องจากการวิจัยเชิงปริมาณสามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร ทดสอบสมมติฐาน และยืนยันผลลัพธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือ และสามารถอธิบายผลของโปรแกรมได้อย่างชัดเจนในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ ยังช่วยยกระดับองค์ความรู้ทางพุทธจิตวิทยาให้สามารถเชื่อมโยงกับมาตรฐานการวิจัยทางวิชาการสมัยใหม่ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดของการวิจัยเชิงปริมาณคือ การแปลงประสบการณ์ทางจิตวิญญาณให้กลายเป็นตัวแปรเชิงตัวเลขอาจไม่สามารถสะท้อนความลุ่มลึกของประสบการณ์ภายในได้ทั้งหมด อีกทั้งการใช้เครื่องมือวัดมาตรฐานอาจไม่ครอบคลุมบริบททางวัฒนธรรมและมิติทางจิตวิญญาณที่ซับซ้อนของผู้สูงอายุแต่ละราย (Polit & Beck, 2021)

3. การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธีในการศึกษาจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ

การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) เป็นแนวทางการประยุกต์ใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาปรากฏการณ์ที่ต้องการการบูรณาการระหว่างความเข้าใจเชิงลึก (คุณภาพ) และการสรุปผลเชิงสถิติ (ปริมาณ) ซึ่งเป็นการท้าทายหลักในงานวิจัยที่ต้องมีการพัฒนารูปแบบการแทรกแซงที่มีความซับซ้อนทางปรัชญา โดยการประยุกต์ใช้แบบผสมผสานวิธีช่วยในการสร้างความชอบธรรมและความเที่ยงตรง (Validity) ของการวิจัย ดังนี้

3.1 การสร้างความเที่ยงตรงเชิงแนวคิด

การเริ่มต้นด้วยระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ เช่น การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ช่วยให้ผู้วิจัยมั่นใจได้ว่าโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ และแบบวัดพลังใจ มีความตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริงก่อนที่จะนำไปสู่การวัดผลเชิงปริมาณ

3.2 การสร้างความครอบคลุมของการวิเคราะห์

งานวิจัยแบบผสมวิธีช่วยให้สามารถตอบคำถามวิจัยที่แตกต่างกันในแต่ละระยะ โดยในระยะที่ 1 ตอบคำถามเชิงสำรวจและพัฒนา เพื่อพัฒนารูปแบบและตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรม และในระยะที่ 2 ตอบคำถามเชิงทดสอบและประเมิน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของโปรแกรม การรวมความตั้งใจของทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกันทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์เชิงเหตุผล

นอกจากนี้ ความหลากหลายเชิงระเบียบวิธี (Methodological Diversity) ที่เกิดขึ้นจากการใช้การวิจัยแบบผสมวิธี เป็นข้อพิสูจน์ถึงความสามารถของงานวิจัยในการรองรับลักษณะที่แตกต่างกันของปัญหาในสาขาจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ โดยงานวิจัยเชิงคุณภาพเน้นที่การสำรวจปรากฏการณ์เมื่อทฤษฎีไม่ชัดเจน โดยระบุข้อบกพร่องจากการขาดการสำรวจเชิงลึก ซึ่งใช้เพื่อทำความเข้าใจกลไกภายในของการเจริญสติ การเห็นคุณค่าแท้ในชีวิต และการปล่อยวาง และงานวิจัยเชิงปริมาณเน้นที่การตรวจสอบความสัมพันธ์และปัจจัยทำนาย ซึ่งใช้เพื่อพิสูจน์ว่ากลไกภายในที่พัฒนาขึ้นเชิงคุณภาพนั้นส่งผลต่อผลลัพธ์ทางจิตวิญญาณในเชิงประจักษ์หรือไม่

ดังนั้น การใช้การวิจัยแบบผสมวิธีจึงเป็นกลยุทธ์ที่จำเป็นสำหรับการยกระดับคุณภาพของงานวิจัยเชิงวิชาการในสาขาจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากการสร้างโครงสร้างการให้เหตุผลที่ชัดเจนและมีพลัง เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณูปการของงานวิจัยในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงปรัชญาและเชิงประจักษ์

การวิจัยแบบผสมวิธีช่วยเชื่อมการอธิบายเชิงปรัชญากับการตรวจสอบเชิงประจักษ์ ทำให้งานวิจัยสามารถอธิบายทั้งความหมายเชิงลึกและผลลัพธ์เชิงสถิติได้อย่างครบถ้วน จึงเหมาะกับการศึกษาด้านจิตวิญญาณและการดูแลผู้สูงอายุระยะท้าย อย่างไรก็ตาม ระเบียบวิธีดังกล่าวยังมีข้อจำกัดด้านความซับซ้อนในการออกแบบ การใช้ทรัพยากร และการบูรณาการข้อมูลจากหลายวิธีวิจัยเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม (Creswell & Plano Clark, 2018; Tashakkori & Teddlie, 2010)

บทสรุป

การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยผสมวิธี เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณที่ได้นำเสนอนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึกและความซับซ้อนของการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และผสมวิธี ในการทำวิจัยด้านจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ โดยใช้กรณีศึกษาของการพัฒนาและประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิญญาณเพื่อเสริมสร้างพลังใจในการเตรียมก่อนเผชิญลมหายใจสุดท้ายของผู้สูงอายุ การสังเคราะห์ข้อมูลและแนวคิดที่ได้นำเสนอมานี้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า การเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยอย่างมีกลยุทธ์ตามหลักการทางวิชาการนั้น ไม่ได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามแบบแผนเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดความชอบธรรม ความสำคัญ และทิศทางของการศึกษาทั้งหมด ซึ่งเป็นการบรรลุเป้าหมายของการวิจัยในสาขาที่ต้องมีการบูรณาการปรัชญาเชิงนามธรรมเข้ากับการวัดผลเชิงประจักษ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การสรุปผลการวิเคราะห์ในเชิงบูรณาการชี้ให้เห็นว่า ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีบทบาทสำคัญในการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านพุทธจิตวิทยาและการดูแลผู้สูงอายุระยะท้าย โดยช่วยอธิบายประสบการณ์ภายใน ความหมายของชีวิต และความต้องการทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการแทรกแซงที่เหมาะสมกับบริบทชีวิตและสภาวะจิตใจของแต่ละบุคคล ตลอดจนเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการดูแลแบบประคับประคองอย่างเป็นระบบ

ขณะเดียวกัน ระเบียบวิธีวิจัยเชิงกึ่งทดลองช่วยตรวจสอบประสิทธิผลของโปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิญญาณในเชิงประจักษ์ ผ่านการวัดตัวแปรด้านพลังใจ ความสงบทางจิตวิญญาณ และการยอมรับความตาย ทำให้สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้เชิงปรัชญาและพุทธจิตวิทยาเข้ากับกระบวนการวิจัยเชิงสถิติได้อย่างเป็นรูปธรรม และช่วยสนับสนุนการพัฒนาแนวทางดูแลผู้สูงอายุในวาระสุดท้ายที่มีทั้งความลุ่มลึกทางจิตวิญญาณและความน่าเชื่อถือทางวิชาการ

ในทางกลับกัน การวิจัยเชิงปริมาณถูกประยุกต์ใช้เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์และความสามารถในการสรุปอ้างอิงของโปรแกรม การใช้การวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ที่มีการวัดผลก่อนและหลังการทดลองด้วยกลุ่มควบคุม เป็นสิ่งจำเป็นในการพิสูจน์ความสามารถของโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการในการเสริมสร้างพลังใจในการเตรียมก่อนเผชิญลมหายใจสุดท้าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นการยืนยันความสามารถของหลักธรรมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ที่สามารถวัดผลได้ด้วยเครื่องมือทางสถิติ นอกจากนี้ การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างทฤษฎีใหม่เชิงประจักษ์ โดยการระบุว่าปัจจัยทางจิตวิญญาณและพฤติกรรม เช่น ภาวะธรรมทัศน์ในวัยสูงอายุ มีอำนาจในการทำนายความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาทฤษฎีการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธที่ถูกต้องและแม่นยำ

ส่วนการวิจัยแบบผสานวิธีนั้นถูกประยุกต์ใช้ในฐานะกลยุทธ์สูงสุดในการสร้างความชอบธรรม (Legitimization Strategy) ให้แก่งานวิจัย ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความต้องการเชิงทฤษฎีจากการวิจัยเชิงคุณภาพเข้ากับการยืนยันประสิทธิผลเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงปริมาณ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธีในบริบทของการวิจัยเชิงพัฒนาและการประเมินประสิทธิผลนี้ เป็นการยอมรับหลักการความสมบูรณ์เชิงระเบียบวิธีวิจัย (Methodological Completeness) ที่ระบุว่าการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีความซับซ้อนต้องมีการบูรณาการวิธีการที่แตกต่างกันเพื่อตอบคำถามวิจัยเชิงนามธรรมในทุกมิติ การออกแบบการวิจัยแบบผสานวิธีจึงทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์เชิงเหตุผล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนเป้าหมายได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการบรรลุเป้าหมายของการวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research)

การวิเคราะห์เชิงบูรณาการของการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่นำเสนอในบทความนี้มีนัยยะสำคัญที่ขยายขอบเขตออกไปสู่ระดับทฤษฎี การปฏิบัติ และนโยบายสาธารณะ ในมิติของนัยยะทางทฤษฎี การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายนี้ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับรากฐานของจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ โดยการนำหลักธรรมเชิงปริยัติมาสู่การทดสอบเชิงประจักษ์ การยืนยันเชิงปริมาณว่าโปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิญญาณที่สร้างขึ้นจากรากฐานเชิงคุณภาพมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างพลังใจของผู้สูงอายุ เป็นการพิสูจน์ความสามารถในการใช้งานของหลักธรรมทางพุทธศาสนาในฐานะทฤษฎีทางจิตวิทยา การบูรณาการนี้เป็นการเติมเต็มช่องว่างในวรรณกรรมโดยการสร้างแบบจำลองทางทฤษฎีที่แข็งแกร่ง (Robust Theoretical Model) ซึ่งมีทั้งรากฐานเชิงปรัชญาที่ได้จากระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ และการตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ที่ได้จากระเบียบวิธีเชิงปริมาณ

ในมิติของนัยยะทางวิชาชีพและปฏิบัติ การทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ การทราบว่าโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ ได้รับการพัฒนาและตรวจสอบอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัยแบบผสานวิธี จะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในการนำโปรแกรมไปใช้ในการให้คำปรึกษาและการดูแลแบบประคับประคองที่ครอบคลุมมิติทางจิตใจและจิตวิญญาณได้อย่างลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การวิเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัยนี้จึงทำหน้าที่เป็นคู่มือเชิงปัญญาในการให้เหตุผลแก่ผู้ปฏิบัติงานในการเลือกใช้รูปแบบการดูแลที่เหมาะสมกับความทุกข์ทางจิตวิญญาณของผู้ป่วยระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นการยกระดับมาตรฐานการดูแลให้สอดคล้องกับหลักการดูแลแบบองค์รวมอย่างแท้จริง

การสรุปผลการวิเคราะห์นำมาซึ่งข้อเสนอแนะที่สำคัญสำหรับนักวิจัย ผู้วางนโยบาย และผู้บริหารหน่วยงานบริการสุขภาพ ข้อเสนอแนะเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายผลองค์ความรู้ที่ได้จากการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่มีความ

สมบูรณในทางปฏิบัติ ประการแรก ในเชิงนโยบายสาธารณะ ควรสนับสนุนการวิจัยแบบผสมผสานวิธีเพื่อพัฒนาและทดสอบโปรแกรมการแทรกแซงทางจิตวิญญาณสำหรับผู้สูงอายุระยะท้าย โดยนำองค์ความรู้จากพุทธจิตวิทยาและประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุมาพัฒนาเป็นกิจกรรมที่สามารถประเมินผลเชิงประจักษ์และนำไปใช้ได้จริงในระบบการดูแลแบบประคับประคองของไทย เนื่องจากความซับซ้อนของปัญหาทางจิตวิญญาณและความทุกข์ทรมานของผู้สูงอายุไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว การสนับสนุนให้มีการนำรูปแบบโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการที่ได้รับการพิสูจน์ประสิทธิผลนี้ ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในระบบบริการสุขภาพของประเทศ จะช่วยลดความทุกข์ทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการลงทุนในคุณภาพชีวิตของพลเมือง

ประการที่สอง ในเชิงข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต การวิจัยเชิงคุณภาพมีข้อจำกัดด้านการอธิบายเชิงทั่วไป ขณะที่การวิจัยเชิงทดลองยังไม่สามารถสะท้อนมิติภายในทางจิตวิญญาณได้อย่างลุ่มลึก ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตควรใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณขั้นสูงร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ได้รอบด้านยิ่งขึ้น เช่น การใช้แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) หรือการวิเคราะห์องค์ประกอบแฝง (Latent Variable Modeling) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างหลักธรรมทางพุทธศาสนา ตัวแปรทางจิตวิทยา เช่น การยอมรับความตายอย่างมีสติ และผลลัพธ์ทางคลินิกอื่น ๆ นอกจากนี้ การดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธีในรูปแบบเชิงติดตามผลระยะยาว (Longitudinal Mixed Methods Studies) เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อประเมินความยั่งยืนของประสิทธิผลของโปรแกรมต่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้สูงอายุในวาระสุดท้าย ซึ่งเป็นการตอบโจทยความต้องการทางวิชาการที่ว่า ผลการแทรกแซงทางจิตวิญญาณมีความคงทนในระยะยาวหรือไม่ การขยายขอบเขตการวิจัยไปยังพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อื่น ๆ ที่มีบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันก็จะช่วยเพิ่มความสามารถในการสรุปอ้างอิง (Generalizability) ของโปรแกรมจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการได้ (Creswell & Creswell, 2018; Tashakkori & Teddlie, 2010)

โดยสรุป การบรรลุความเชี่ยวชาญในการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และแบบผสมผสานวิธี จึงเท่ากับการบรรลุความเชี่ยวชาญในการสร้างความชอบธรรมให้แก่การแสวงหาความรู้ในสาขาจิตวิทยาแนวพุทธเชิงบูรณาการ ในทุกระดับของการศึกษาค้นคว้า การประยุกต์ใช้เชิงบูรณาการนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า งานวิจัยที่มีความหมายในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างความลุ่มลึกเชิงปรัชญาเข้ากับความแม่นยำเชิงประจักษ์อย่างแยกจากกันไม่ได้ ซึ่งเป็นการวางรากฐานอันแข็งแกร่งให้กับองค์ความรู้ด้านการดูแลชีวิตและความตายในอนาคต

บรรณานุกรม

- จิราภรณ์ ศรีไชย. (2563). คุณลักษณะพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยระยะท้ายตามแนวพุทธจิตวิทยา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5 (4), น. 249-260.
- นิวัฒน์ พุฒวันเพ็ญ. (2565). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักสติปัญญา 4. วารสารพุทธนวัตกรรมการบริหาร, 3 (3), น. 52-64.
- พระครูภาวนาสังวรกิจ วิ.(สุวิทย์ คำมูล). (2562). การพัฒนาสุขภาวะองค์กรรวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา. วารสารมหาจุฬานาครพรรณ์, 6 (7), น. 3414-3423.
- พระมหาธนาศาล จิตสีโล, กาญจนพงศ์ สุวรรณ และพูนศักดิ์ กมล. (2568). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักภวนา 4 กรณีศึกษาผู้สูงอายุในอำเภอกุฉิวยาง จังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์. 10 (3), น. 31-44.
- รพีพร ฤาเดช, นงพิมล นิมิตรอนันท์ และศศิธร รุจนเวช. (2561). ผลของโปรแกรมสมาธิบำบัดตามวิถีพุทธต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง ที่ชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดเพชรบุรี. วารสารพยาบาลทหารบก, 19 (ฉบับพิเศษ), น. 289-298.

- วนิดา เหมือนจันทร์. (2567). คุณภาพชีวิตวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ. **วารสารมหาจุฬานาครธรรมศาสตร์**, 11 (7), น. 140-148.
- อาจ เมธารักษ์ และพระมหาดนัยพัชร คมกริปปญ (ยุนิรัมย์). (2564). พุทธวิถีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ. **วารสารปรัชญาอาศรม**, 3 (1), น. 40-51.
- Glushich, A., DeMaranville, J., Wongpakaran, T., Wedding, D., & Wongpakaran, N. (2025). Synergistic effects of Buddhist five precepts and death contemplation on inner strengths and mental health in elderly Thai meditators. **BMC Psychology**, 13 (1342), pp. 1-9.
- Breitbart, W., Rosenfeld, B., Pessin, H., et al. (2015). Meaning-centered group psychotherapy: An effective intervention for improving psychological well-being in patients with advanced cancer. **Journal of Clinical Oncology**, 33 (7), pp. 749–754.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches** (5th ed.). Los Angeles : Sage Publications.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). **Designing and Conducting Mixed Methods Research** (3rd ed.). Los Angeles : Sage Publications.
- Ellison, C. W. (1983). Spiritual well-being: Conceptualization and measurement. **Journal of Psychology and Theology**, 11 (4), pp. 330–340.
- Fetters, M. D., Curry, L. A., & Creswell, J. W. (2013). Achieving integration in mixed methods designs: Principles and practices. **Health Services Research**, 48 (6 Pt 2), pp. 2134–2156.
- Garland, E. L., Farb, N. A., Goldin, P., & Fredrickson, B. L. (2015). Mindfulness broadens awareness and builds eudaimonic meaning. **Psychological Inquiry**, 26 (4), pp. 293–314.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. **Educational Researcher**, 33 (7), pp. 14–26.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. **Clinical Psychology: Science and Practice**, 10 (2), pp. 144–156.
- Ferrell BR, Twaddle ML, Melnick and Meier DE. (2018). National Consensus Project for Quality Palliative Care Guidelines, (4th ed.). **National Library of Medicine**. 21 (12), pp. 1684–1689.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2021). **Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice** (11th ed.). Philadelphia : Wolters Kluwer.
- Puchalski, C. M., Vitillo, R., Hull, S. K., & Reller, N. (2019). Improving the spiritual dimension of whole person care: Reaching national and international consensus. **Journal of Palliative Medicine**, 17 (6), pp. 642–656.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2010). **SAGE Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research** (2nd ed.). Los Angeles : Sage Publications.
- Wong, P. T. P., Reker, G. T., & Gesser, G. (1994). Death Attitude Profile-Revised: A multidimensional measure of attitudes toward death. In R. A. Neimeyer (Ed.), **Death anxiety handbook**. USA: Lawrence Erlbaum Associates. New York : Hemisphere Publishing. pp. 121-128.
- Wong, P. T. P. (2008). Meaning management theory and death acceptance. In A. Tomer, G. T. Eliason, & P. T. P. Wong (Eds.), **Existential and spiritual issues in death attitudes**. Mahwah, New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates. pp. 65-87.